

BESEDNIK.

Kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo.

Izhaja 10. vsakega mesca.

Velja celoletno 2 gold. — polletno 1 gold.

List 10.

V Celovcu 10. oktobra 1874.

Leto VI.

Štirje bramini.

(Iz češkega poleg Jungmana.)

V nekem kraju je bilo oznanjeno, da se ima obhajati ena tistih velikih slavnosti, na katerih bramine navadno z gostijami in bogatimi darovi častijo. Štirje možje tega stanu, vsaki iz druge vasi, so vstali, da se podajo k napovedani slavnosti; in ker se po naključju na poti snidejo ter vidijo, da imajo vsi isto pot, sklepajo skupaj v družbi popotovati. Na cesti srečajo vojaškega častnika, kateri je pozdravi, kakor gre bramine pozdravljati; to je, sklence roke, je povzdigne do čela, in reče: „Dobrega zdravja, visoke časti vredni!“ in bramini vsi štirje odgovorijo enoglasno, kakor je navada na pozdravljenje odgovarjati.

Ne dolgo potem pridejo do studenca hladne vode, ki je bil zraven ceste; tu se vsedejo, da si žejo ugasé, in se v hladni senci odpočijejo pod drevesom zraven studenca. Ker si pri počivanju niso vedeli kaj praviti, ker so bili še precej kratke pameti, prišlo je enemu na misel spregovoriti, in je tako-le začel: „Reči se mora, da ta vojaški častnik, kterega smo malo prej srečali, je v resnici mož vladen in razumen. Ali niste opazili, koliko čast mi je skazal, in kako spoštolno me je pozdravil?“

Na to se oglasi najbližje sedeči bramin: „Tebe on ni pozdravil, ampak vsa čast je merila na mene.“ — „Vidva se oba motita,“ pravi tretji; „jaz vaju zagotavljam, da se je njegovo pozdravljenje mene samega tikalo. Saj je častnik svoje oči na mene obrnil, ko je rekel: Dobrega zdravja, visoke časti vredni!“

„Nikakor,“ zavpije četrti, „on je samo mene pozdravil; sicer ne bil bi mu odgovoril: Blagoslovljen bodi!“

Prepir je po malem tako hud postal, in takó zelo vnet, da so bili naši štirje popotniki že pripravljeni s pestmi se udrihati, kar eden izmed njih, ki je bil manj prismojen kakor tovarši, da bi prestregel nasledke neljubega prepira, to-le nasvetuje: „Čemú se zastoni ježimo? Če si eden drugemu tudi najgerše priimke dajemo, če se tudi kakor malovredni potepini hudo našes-kamo: ali bo s tem naše pravde konec? ali je s tem reč sama, za katero se pravdamo, do čistega in jasnega razsojena? Kdo nas zamore ložej iz negotovosti izvleči, kakor on, ki nam jo je izročil? Vojak, ki nas je srečal, in enega izmed nas pozdravil, ne more še daleč biti. Jaz mislim, da se podvizamo za njim, in iz njegovih lastnih ust pozvemo, komu zmed nas štirih je on čast skazal.

Ta svet zdel se je dokaj pameten, in zato je bil z veseljem sprejet. Oni tedaj vstanejo in hitijo za vojakom, in dojdejo ga čez eno uro daleč od mesta, kjer je bil je pozdravil. Kakor hitro so ga zagledali, so kričali na-nj, naj postoji; potem so bližej k njemu prišli, so mu povedali, zakaj je med njimi prepir ustal, in so ga prosili, naj jim pové, komu je bil njegov pozdrav namenjen, da konec stori prepiranju.

Vojak je iz njih besed hitro spoznal, kako priprosti in kratke pameti so ljudje, s kterimi ima opraviti; hotel je tedaj ž njimi se še enmalo ponorčevati, in zato jim je hladnokervno odgovoril: „Je no! tega sem pozdravil, kteri je med vsemi štirimi najbolj prismojen.“ To izreče, se oberne, pa gre svojo pot naprej.

Bramine je ta odgovor osupnil; vernili so se tudi oni na svojo pot, in so nekaj časa tiho hodili.

Potem pa, ker jim je vojakovo pozdravljenje toliko na serci ležalo, so se začeli o tem še huje prepirati. Sedaj se je vsaki izmed njih skliceval na vojakove besede; vsaki zmed njih je hotel veljati za najbolj prismojenega. To celoma novo prednost so si vsi štirje s tako resnostjo in gorečnostjo pripisovali, da bi bilo gotovo prišlo do pesti, ako ne bi bil on, ki je poprej s svojim svetom jim pomogel, zopet nasvetoval, in tako jih enmalo upokojil: „Jaz terdim,“ pravi, „da sem bolj prismojen, kakor ni nobeden med vami; in to isto terdi vsaki iz vas od sebe. Sedaj vas vprašam, ako tudi vpijemo tako dolgo, da nam sape zmanjka, in ako se tudi pretepamo, ali zamoremo s tem dokazati, kdo je med nami najbolj prismojen? Verujte mi, in končajmo prepir. Nismo daleč od Dharmapure; pojdemo tje, postavimo se pred sodnika, naj on našo reč razsodi in mir stori med nami.“ Ta nasvet zdel se je dokaj pameten, nobeden mu ni ugovarjal.

Oni ne bi bili mogli priti o bolj ugodnem času. Oskerbniiki mesta Dharmapure, bramini in drugi so bili ravno zbrani v sodnji, in ker niso imeli tistikrat nobene druge važnejše reči, so brez odloga pripustili tujce, in jim veleli, naj povejo, kaj da želijo.

Eden iz naših braminov je stopil naprej v sredo zbornice, in je pripovedoval, tako da ni nobene najmanjše okolnosti izpustil, kaj se je bilo med njimi prigodilo za priliko vojakovega pozdravljenja in njegovega dvoumnega odgovora.

Med tem, ko je pripovedoval, so se zbrani poslušalci večkrat na glas zasmejali. Predsednik, mož nad mero vesele misli, bil je dokaj vesel, da se mu je priložnost ponudila, se malo pokratkočasiti. On se dela tedaj prav resnega, ukaže vsem, naj bodo tiho, in pravi

braminom: Ker ste tujei in vas v našem mestu nobeden ne pozna, zato ni mogoče zaslišati priče, da se zamore po tem sodba pravično izreči. Po moji misli zamorete sodnikom reč, za katero se poganjate, samo tako prav objasniti, da vsaki izmed vas kako djanje iz svojega življenja pové, katero zamore popolnoma dokazati njegovo prismojenost. Še le potem, ko vas bomo slišali, bomo v stanu razsoditi, kdo zmed vas je bolj prismojen, in komu je vojakovo pozdravljenje veljalo. Bramini so bili s tem zadovoljni.

Pervi bramin, kteremu je bilo dovoljeno govoriti, začel je praviti tako-le: „Moja obleka, kakor vidite, ni kaj čista, in v teh cunjah ne hodim še le od denšnjega ali včerašnjega dneva. Perva prilika, da hodim tako slabo oblečen, je ta-le: Bogat kupčevalec v moji deželi, dokaj dobrotljiv braminom, mi je pred mnogimi leti podaril dva kosa dragega sukna, kakoršnega se ni še nikoli videlo v naši vasi, da bi si dal iz njega napraviti obleko. Kazal sem to sukno vsem prijateljem, kateri se ga niso mogli nagledati niti se mu dovolj čuditi. Taki srečno najden zaklad je le sad dobrih del, ktere si v prejšnjem življenji storil. Tako so mi govorili. Predno sem si dal iz tega sukna napraviti obleko, sem po navadi oba kosa v vodi opral, da sem ju omil nečistosti, ktera se ju je držala, zato, ker sta bila v tkalčevih in kupčevalčevih rokah. Oprana kosa sem z obema koncema zavezal na drevesne veje, da bi se posušila, ali tu je po naključbi pes pod njima skozi tekkel; zapazil sem to, ko je bil pes že daleč proč, in tedaj nisem mogel za gotovo vedeti, ali se ju ni dotaknil, in tedaj zopet oskrunil.

Vprašal sem tedaj svoje otroke: ali ti so rekli, da niso gledali na to. Kako sem se mogel v tej negotovosti upokojiti? Začel sem tedaj iti po vseh štirih, tako da je bil moj herbet blizo v isti visočini, kakor pesov, in tako sem šel doli skozi pod obema kosoma sukna. Ali sem se ju dotaknil? vprašam otroke, kateri so pazno vse to gledali. Oni mi odgovorijo, da ne. Samaga veselja sem poskočil, ko so mi tako odgovorili. Ali koj potem mi je padlo na misel, da je pesov rep vzdignjen bil, in da je tedaj mogoče, da se je pes s svojim repom mojega sukna dotaknil. Da bi tudi v tej reči gotovost imel, si privežem doli na zadnik gori obrnjen serp, se denem zopet po vseh štirih hoditi in tako pod suknom plezati. Moji otroci, kterim sem bil ukazal, naj dobro gledajo, so mi rekli, da se je serp zdaj enmalo sukna dotaknil. Ker nisem mogel več dvomiti, in sem imel za gotovo, da se je tudi pes s svojim repom mojega sukna dotaknil, sem se tako hudo ujezil, da nisem ničesar več mogel hladnokervno razmišljati; tedaj sem zgrabil oba kosa sukna, in sem ju na drobne kose raztergal.

Ta prigodek se je hitro povsod razglasil, in vsakdo me je imel za norca. Če se je pes tudi res tega sukna dotaknil, mi reče eden, ali ga nisi mogel zopet oprati, in tako očistiti? — Namesti sukno raztergati, pravil je drugi, ali ne bi bil ga raje dal kakemu ubozemu? Kdo ti bo v prihodnje po tako nespametnem djanji kaj podariti hotel za tvojo obleko? — Te poslednje besede so se, žalibog! uresničile. Ako sem od te dobe koga poprosil, naj mi kaj podari, da si omislím bolj pristojno obleko, sem vselej dobil za odgovor: Meni se zdi, da hočeš zopet sukno na kosce raztergati.“

Ko je svojo dogodbo dopovedal, je eden izmed poslušalcev rekel: „Zdi se, da znate dobro po vseh štirih hoditi.“ — „To pa res znam,“ odgovori bramin, in sem k temu prav sposoben; koj vam pokažem.“ In tu se verže na vse štiri, in prehodi tako dvakrat ali trikrat

zbornico prav urno, tako da so se vsi pričujoči na ves glas krohotali.

„To je dovolj,“ pravi viši sodnik: „kar smo zdaj slišali, dokazuje že mnogo za vas; ali predno sodbo izrečemo, treba je slišati, kake dokaze svoje prismojenosti prinesejo še vaši trije tovarši.“

Tu se je tedaj drugi bramin oglasil, in tako-le govoril: „Ker sem hotel k prazniku, ki se je bližal, priti, kakor se spodobi, sem poslal po brivca, da bi me po glavi in bradi obril. Ko je to delo opravil, rekel sem svoji ženi, naj mu da za plačilo en groš, ali ona mu je iz nepremišlenosti dala dva. Zastonj sem terjal, da bi mi brivec en groš nazaj dal; on ni hotel tega storiti; bolj hudo sem va-nj silil, bolj se mi je stavil. Preprič je bil hud, in že sva si začela hude priimke dajati, kar brivec na enkrat popusti, in mi mirno reče: Kaj se bova prepirala? poravnajva to reč mirno. Za ta groš, kterege od mene nazaj tirjate, obrijem glavo še vaši ženi, ako vam je prav. Pomislím enmalo, pa mu rečem: Prav! tvoj nasvet se mi pameten zdi, tako bo konec prepira, in tako se ne zgodi krivica ne vam ne meni.

Ko je moja žena to slišala, in videla, kaj se ji ima zgoditi, hotla je pobeogniti; ali jaz sem jo zgrabil in prisilil, vsesti se, in brivec ji je s svojo britvijo glavo popolnoma obril. Med tem je moja žena na ves glas kričala, mene in brivca psovala in preklinjala; ali jaz nisem nič maral za nje krik in sem raje hotel njo videti z obrito glavo, kakor pa hudobnemu brivcu groš pustiti, kterege si ni zaslužil. Moja žena je potem takem res prišla ob svoje lepe kodre, skrivala se od same sramote, in se ni hotla nobenemu prikazati. Brivec je odšel, in ko je moje mater na ulici srečal, ji je vse koj povedal, kaj se je ravno kar na mojem domu zgodilo. Ona je koj domu tekla, ker je hotla zvedeti, ali se je to res prigodilo; in ko jo videla moja ženo celo obrito, ostala je nekaj časa nema od osupnenja, in kakor okamenela. Ali hitro potem se jezna zadere nad mene, me psuje, mi vse izreče, in kriči nad mano; jaz sem vse to tiho prenašal, dà še čerhnil nisem; ker sem že začel spoznavati, da sem te psovke zaslužil.

Premeđeni brivec se je veselil moje škode, in je to prigodbo z radostjo povsod širil, tako da so se mi posmehovali vsi prebivalci tega mesta. Hudobni jeziki so to pripoved še bolj menili s tem dodatkom olepšati, da so pravili, da sem dal ženo obriti zastrañ prešestovanja. Sosedje so trumoma pred mojo hišo se zbrali, in osla seboj pripeljali, češ, da jo za voljo tega pregreška ritniski na osla posadijo, namesti berzde oslov rep v roke podajo in tako po vseh ulicah peljejo; ker je pri nas ta navada, da tiste ženske, ki se pregrešijo, tako kaznujejo.

V kratkem se je vse to izvedelo tudi v mestu, kjer stanujeta moj tast in moja tašča. Ona prideta hitro k meni, in tu si morete sami misliti, kaki krik sta zagnala, ko sta videla svojo hčer tako ogoljeno. Vzela sta jo seboj domu, bili so pa vendar tako previdni, da so le po noči potovali, da so si prihranili sramoto, da je niso ljudje videli v tem pomilovalnem stanu, v kterem je bila. Imeli so jo štiri leta pri sebi, in niso hótli me nikoli poslušati, ko sem se hotel z njimi pomiriti; na zadnje so mi jo pa vendar nazaj dali. Tista prekleta neumnost je bila vzrok, da sem slavnost zamudil, h kateri sem se bil s tridnevñim postom pripravljaj. Tega mi je bilo tem bolj žal, ker sem izvedel, da je bila slavnost nenavadno slovesna, in da so bili vsi, kteri so k slavnosti prišli, obilno in bogato pogosteni in obdarovani. Štirinajst dni potem je bila napovedana druga slavnost, in jaz sem bil tako nepreviden, da sem tje šel;

čez osemdeset braminov tam zbranih me je sprejelo z glasnim smehom. Oni so me zgrabili, in mi napovedali, da me ne pustijo iz rok, dokler jim ne povém, kdo je z mojo ženo prešestoval, da bi bil kaznjen po ostrih postavah našega stanu. Jaz sem jim pravil, in se jim prisegel, da sem jaz sam kriv, in sem jim povedal, kaj me je k temu pripravilo, da sem tako ravnal. Med mojim pripovedovanjem so dokaj stermeli vsi moji poslušalci; oni so se le eden drugega pogledovali in zavpili: Ali se je kedaj kaj takega slišalo, da bi bila oženjena žena obrita, ktera ni prelomila zakonske zvestobe? Ta človek ali je goljuf, ali pa je največi neumnež, kterega svet nosi. — Nadejam se,“ tako je svojo pripoved končal, „da bode te tudi vi tako sodili, in da spoznaste, da sem bolj prismojen, kakor oni, ki je pred menoj govoril.“

Zbrani možje so sodili, da je ta prismojenost v resnici velika, vendar pa niso hotli še končne obsodbe izreči, dokler niso še druga dva zaslišali.

Tretji, kteri je že davno nepoterpežljivo čakal, je zdaj tako-le govoriti začel: „Nekdaj sem se klical Anantaja, zdaj pa sem povsod znan pod imenom Betel-Anantaja. Priliko k temu priimku je dal sledeči prigodek mojega življenja. Minul je bil skoraj en mesec, da je moja žena, do tistikrat držana še v očetovi hiši, ker je bila še premlada, pri meni prebivala. En večer sem ji rekel pred spanjem, ne vem že zakaj, da so žene blebetanke. Ona mi je naravnost brez dolzega premišljevanja odgovorila, da pozna može, ki so večji blebeteči kakor žene. Jaz sem vedel, da s temi besedami na-me meri; težko mi je djalo, zato sem ji rekel: Hočemo videti, kdo izmed naju poprej spregovori. Naj bo, pravi ona; ali kaj da drugemu tisti, ki zgubi? Betelov list, ji rečem. Tako je bilo zgovorjeno, in na to greva spat, in ne čerhneva besedice. Zjutraj, ko je solnce že vstalo, in midva se nisva ven prikazala, so naju klicali po imenu, ali midva ne dava odgovora. Kličejo bolj na glas — vse tiho. Terkajo na duri naše spalnice, ali zastonj. Zdaj so bili v strahu vsi, kar jih je bilo v hiši, ker so mislili, da sva po noči nagle smerti umerla. Tesar naše vasi je bil hitro poklican, in on je s svojim orodjem s silo duri najne spalnice odperl.“

Naši domači so se ne malo začudili, ko so videli, da sediva oba živa in zdrava s skercenimi nogami na zemlji. Zdela sva se jima brez vsake nemoči, samo da ne govoriva. Skušali so vse, kar so vedeli in znali, da bi naju pripravili k govorjenju, ali vse to jim ni nič pomagalo. Moja mati vsa prestrašena je začela kričati in vpiti, tako da so se zbrali vsi bramini iz vasi s svojimi ženami, in so popraševali, kaj taki krik pomeni. Hiša je bila polna ljudi, in vsakdo je po svoji navadi modroval o prigodku, ki se je naju tikal. Mnenje, da je kaki skrivni neprijatelj naju začaral in v ta stan pripravil, je obveljalo. V tem prepričanju so moji roditelji hitro poklicali slovečega černoknjižnika v tem okolji. Ko je ta prišel, je najpred z vpertimi očmi naju nekaj časa gledal, potem je naju obhodil, in pri tem čudne besede izgovarjal; ogledaval nam je ciplo na različnih delih telesa, in vsakoverstne reči uganjal, tako da me še zdaj smeh lomi, kedar zopet na to mislim. Na zadnje je izrekel, da sva v resnici začarana; imenoval je tudi hudiča, od kterega sva bila, kakor je on zagotavljal, obsedena, in ga je popisoval kakor prav terdovratnega in hudega. Za njegovo težavno izgnanje cenil je za svoje plačilo in pri tem potrebne priprave pet rumenih zlatov. Moji roditelji niso bili bogati; velika cena, ki jo je čarovnik terjal, je je zelo prestrašila; vendar pa so raje

privolili toliko plačati, kakor pa da bi bili pustili mene in mojo ženo nema, in so mu obljubili še nad to primeren dar, ako nama jezik zopet razveže. Ravno je hotel začeti čarovnik svoje delo, ko je en pričujoči znani bramin vsem vkljub terdil, da najini stan izhaja iz prirojene bolezni, in da je že večkrat enake zglede videl; rekel je tudi, da naju ozdravi brez vseh stroškov. V ta namen si je dal prinesiti ponev polno žerjavice, in pa zlato iglo. Ko mu je bilo vse to prineseno, je iglo v žerjavici razpalil, toliko, da se ni v ognju razpustila, po tem jo je s kleščami prijel, in se me je z njo dotaknil pod nogo, pod pazho, na žličici nad trebuhom, in potem verh glave. Terpel sem te grozne muke, pa se nisem ne ganil, ne čerhnul. Raje bi bil umerl, kakor to sramoto dočakal, da sem stavo zgubil. Poskusimo ta lek na ženi, reče na to ta šembrani lekar, kterega je bila moja stanovitnost nekoliko že pobila. Ko se je k nji približal, priložil je ji zlato iglo k nogi. Ali komaj je ogenj začutila, že je urno nogo k sebi potegnila, in spregovorila: Zadosti, zadosti! Na to se je k meni obrnila in rekla: Jaz zgubim stavo, tu imaš betelov list.

Ali nisem tega poprej vedel, da ti poprej spregovoriš? S tem ti poterjuješ, kar sem rekel snoči, da so žene blebetanke. — Jaz se moram udati, je ona odgovorila; v prihodnje se ne bom več s teboj prepirala.

Pričujoči so se čudili in gledali kaj je to, ker niso vedeli, kaj bi o tem prigodku mislili. Jaz sem jim razložil vse, kakor se je bilo med nama godilo: ali tu so vsi z enim glasom zavpili: Kako si pač prismojen! celo sosedstvo vznemirili, dati se paliti od pete do glave, da ne bi prišel ob betelov listek! Gotovo se ne najde na celem svetu nikjer tako neumen človek, kakor si ti. — Od te dobe me imenujejo vsi v celem okolji Betel-Anantaja.“

Ta dokaz prismojenosti se je zdel celemu zboru dovoljen. Rekli so pa vendar, da pravica terja, da, predno sodbo izrečejo, treba zaslišati še četertega. On je tedaj začel govoriti tako-le:

„Zaročil sem se z mlado punico, ktera pa je bila tako mlada, da je še šest ali sedem let na svojem domu pri starših ostala. Ko je dorastla, so njeni starši mojim naznanili, da je čas po nevesto priti.“

Tastova hiša je bila okoli šest ali sedem ur od naše. Moja mati je ravno bolna ležala, ko nam je prišlo to veselo sporočilo, in ni mogla na pot se podati. Rekla mi je tedaj, naj grem sam po nevesto, pa me je zraven opominjala, naj se pač dobro varujem, da ne delam in ne govorim ničesar, kar bi utegnilo ljudem pokazati ali ovaditi mojo kratko pamet. Bojim se, tako mi je pri ločitvi govorila, da ne bi storil kake neumnosti, ker dobro poznam kratko tvojo pamet in zarobljenost. — Jaz sem ji obljubil, da se hočem modro vesti, kakor me je ona opominjala, in tako sem se podal na pot.

Moj tast me je z veseljem sprejel, in počastiti moj prihod, povabil je vse bramine tistega mesta za svate. Ko je prišel dan odhoda, mi je bilo dovoljeno z nevesto oditi. Moj tast mi je dal svoj blagoslov, in je pri ločitvi cele potoke solz prelil, kakor da bi bil vedel, kakošna nesreča se ima zgoditi njegovi hčeri.

Nastopil je bil ravno letni čas, in na dan najinega odhoda je bilo silno vroče. Šla sva po suhoparni planjavi, ki se je na več milj na široko in na dolgo raztezala. Pesek od solnčnih žarkov razgret je v kratkem opekel noge moje mlade ženice, ktera je bila odgojena v senci svoje očetovske hiše, in ni bila vajena na tako težavno potovanje. Začela je jokati; jaz jo primem za roke, in si prizadevam, kar morem, ji dajati serčnost.

Ali kmalo so jo vse moči popustile; ona se je vlegla na tla, in pravila, da raje ondi umerje, kakor da bi šla dalje. Bil sem v veliki sitnosti, sedé zraven nje in ne vedé kaj početi. In glej! zdaj gre memo trgovec in žene pred seboj malo čedo volov z različnim naloženim žitom. Jaz ga ogovorim, mu tožim s solzami v očeh svojo težavo, in ga prosim, naj mi v tej veliki sili z dobrim svetom pomore.

Trovec stopi bliže k moji nevesti, jo pazljivo ogleduje in pravi, da je življenje te uboge stvari v očitni nevarnosti pri tej vročini, ki biva vedno hujša, bodi si, da ostane tu ležati, bodi si, da vstane in dalje potuje. Namestim ta bi vi, govoril je dalje, to žalost dočakali, in jo sè svojimi očmi videli umirati, ali pa morebiti še celo, da ne bi ljudje mislili, da ste jo ubili, raje jo prepustite meni. Jaz jo posadim na mojega najkrepkejšega vola in jo povedem seboj: tako uide vsaj smerti, ktere se drugače ogniti ne more. To se vé, da jo vi po tem takem zgubite; vendar pa je bolje to, kakor pa da bi ljudje mislili, da ste jo ubili. Njena obleka, in kar ima na sebi, je vredno blizo dvajsti rumenih zlatov: tu jih imate pet in dvajsti, in prepustite meni nevesto.

Ta nasvet tega moža zdel se mi je moder; jaz sem vzela tedaj ponujeni mi denar, on pa mojo nevesto, posadil jo je na vola, in hitro dalje šel svojo pot. Tudi jaz sem šel naprej, da-si so moje noge od vročega peska, po katerem mi je bilo celi dan hoditi, skoraj se vse opeklo, in tako sem na večer domu se vernil. Kje je tvoja nevesta? me vpraša moja mati, in se čudi, ko vidi, da sem sam domu prišel. Jaz sem ji začel praviti celi prigodek svojega potovanja in sem ji povedal nesrečo, ktera je mojo mlado ženo zadela, in me prisilila prodati jo trgovcu, ki je memo šel, raje kakor da bi bil obdolžen, da sem jo jaz umoril. Potem sem potegnil iz aržeta onih pet in dvajsti zlatov, ki sem je za-njo prejel.

Med pripovedovanjem tega dogodka je bila moja mati tako strašno jezna postala, da je najpred onemela, in stala kot okamnena. Ali kmali potem je zadržana jeza z vso silo in grozovitno počila: psovala me je, in preklinjala zastran mojega nespametnega, da, hudobnega djanja, kakor je govorila, za ktero me ne more dosti prekleti. — Budalo! oj ti nesrečnež! tako je nad menoj vpila; ali se tako nevesta proda? ali se nevesta drugemu človeku prepusti? Ali se da hči braminska za priležnico malovrednemu trgovcu? Kaj bodo ljudje o tem mislili? Kaj porečejo sorodniki te uboge deklice, in kaj naši, ko izvedó tvojo hudobijo? Ali je mogoče si misliti večo zarobljenost in prismojenost?

Žalostno dogodbo z mojo nevesto so njeni sorodniki v kratkem zvedeli. Prileteli so vsi jezni in razkačeni s palicami in kiji oboroženi, in so mislili me ubiti. To bi se bilo gotovo meni zgodilo in tudi moji materi, da si je bila ona popolnoma v tej reči nedolžna; pa zvedeli smo še za časa, da pridejo, in tako sva jaz in mati hitro pobegnili, da naju niso našli. Ker tedaj niso mogli sami se nad menoj maščevati, so tožbo vložili pri verhnosti svoje verste; in jaz sem bil obsojen plačati dve sto pagod kot odškodovanje za znižano čest one družine. Od teh dob sem bil prisiljen ostati neoženjen, in ostanem celi čas, kar bom živel. To je bila še sreča za-me, da me niso iz reda braminov za vselej odločili in izgnali. Ta milost mi je bila podeljena zavoljo dobrega spomina mojega rajnega očeta, ki je bil nad mero spoštovan od vseh braminov.

Sodbo zdaj prepušчам vam, ali je ta dokaz prismojenosti manjši, kakor dokaz mojih tovaršev, ali pa se ima meni prednost dati.

Po resnem posvetovanji je zbor tako-le sodbo izrekel: „Vsi štirje so popolnoma dokazali svojo prismojenost; vsem štirim vkupej, in njih vsakemu posebej gre prednost v tej reči; tedaj se zamore vsakdo izmed njih z vso pravico misliti, da je pravdo dobil, da je največi prismojenec, in da si zamore tedaj po vsi pravici pozdravljenje tistega častnika kot sebi skazano prisvojiti.“

„Vsi štirje ste dobili pravdo,“ reče jim predsednik sodnje: „idite tedaj z Bogom in potujte v pokoji!“

Popolnoma pomirjeni s tako pravično obsodbo podali so se zopet naši potujoči bramini na pot, in sleherni izmed njih je pravil: „Jaz sem dobil pravdo! jaz tudi! jaz tudi!“

Tolažba.

(Po Fr. Grillparzer-ju posl. J. Carpenter.)

Če ti sreča je vgasnila
In prijatelji beže,
Znaj, da so le posojila,
Kar imamo verh zemlje.

Kedar rožam cvetje zvene
In približa se jesen,
Drevja liste posušene
Veter spiha kot svoj plen.

Ali pomlad pride mila
In bogato verne spet,
Kar odvzame zimska sila:
Nov kras prejme širni svet.

Novič blagi so bogovi,
Luč povesdi je in kras,
Vse spet raja v sreči novi,
Akopram le kratek čas.

Pandúr.

(Povest; prevel Mérovčkov Prostoplav.)

(Dalje.)

III.

S težkim srcem je koračil mlad možak proti Kamen-skemu. Nosil je sukneno obleko, ki se mu je izverstno prilagala, goste prevoze so ga značile, da služi pravici. Bil je eden onih, ki pomagajo uradnikom prava, ali po komitatih, ali po distriktih, ki jih zovejo „pandurje“, po komitatih pa „hajduke“.

Na rami mu visi dvocevna puška; za pasom mu tičita samokresa, in ob bedru mu binglja ostro brušeni handžar. Pri vsakej stopinji bridko zdihuje, kajti baš je bil izvedel v kerčmi na vélikej cesti žalostno novico, katera ga pripravi ob serčni mir, ako se uresniči.

Milo pogledavši kraj, koder stoji Jovovo poslopje, stopi v vas; podá se naravnost v knezovo hišo, s katerim je imel zarad urada posel. — Mož, katerega zovejo kneza, je starček visoke rasti, gostih obervi in plešast; pošten je in pravičen možak; soseska ga je bila baš zaradi tega volila za sodnika. Od tedaj, ko so ga bili kmetje trikrat vzdignili kvišku, ko mu je bil grajščinski uradnik podal leskovo palico, *) znamenje ime-

*) Šega pri sodnikovej volitvi.

nitnega poklica, od tedaj bilo je v Kamenskej okolici vse redno in mirno, kot nikedar poprej.

Stopivši v hišo najde pandur kneza zamišljenega s podperto glavo pri mizi. — Prijazno ga pozdravivši, ga koj pobara, čemu je prišel.

„Stolni sodnik me pošlje,“ jame pandur, „pred nekaj dnevi je prispelo nekoliko kramarjev v Pakrac, ktere so tu blizu napadli razbojniki; čudno, jako čudno se je to zdelo gospodu; da bi se v dozdej varnej dolinici nahajali roparji. — A včeraj so gerduni zopet napadli necega potnika in ga oropali. Zločinstva se veršé od dne do dne; da se pride hudobnežem v okom, pošlje višja sodnija povelja do knezov.“

„Ravnokar sem premišljal to reč,“ zaverne mu knez, „zelo mi je hudo, da se je moralo kaj tacega prigoditi ravno v mojej okrajini, vedel sem to že pred vašim prihodom; takoj pošlém po gospodarje, da se ž njimi pogovorim, kaj storiti.“

Ko to doverši, verne se knez zopet v sobo, ter se jame s pandurjem zgovarjati o vsakdanjem življenji. Slednjič napelje pandur govorico na starega Jova. Knez zelo hvali poštenega gospodarja, a ne manje berhko hčerko njegovo. „Milica ne bode več dolgo v očetovej hiši,“ nadaljuje knez, „kajti stari Luka s pogorja unkraj vélike ceste jo je snubil za svojega sina.“

„In kaj je dejal stari Jovo?“ pazno pita pandur.

„Ni priterdil, ni odrekel; govori se, da se je že nekom zaročila, ki pa bratu ne godi.“

„Tedaj brat!“ zamerimra pandur, sè zobmi škripaje.

„Da, da, brat,“ mu preterdi knez, „to ti je terdovratnež, čuden mož; z vso močjo se jej zoperstavlja.“

Govoriti je hotel še dalje, a v tem hipu vstopijo gospodarji. Jamejo se koj posvetovati. Bil je tudi pandur navzoč. Že so bili sklenili, kaj storiti, ko dospo še štirje pandurjevi tovariši v Kamensko; sodnija jih je bila tudi v brambo vasem poslala. Knez da vsem stanovanje.

V Jovovej hiši se je bilo vse premenilo, kot bi se bil vselil hudoben duh med družino. Tijro je bil je malo doma, vedno je lazil krogi, uboga Milica pa je morala mnogo prestajati pred domačimi zaradi svoje skrivne ljubezni; vzlasti bratova žena jo je zasmehovala in pikala z besedami ali z ostrimi pogledi jo zbadala, da se je ubogi deklici srce tergalo.

Gospodar je sicer videl vse, a ni mogel pomagati, brez da bi se bil spersel s sinom in taščo in tako izpostavil ljubo hčerko še večji nevarnosti; postal je čmerikav, pa molčal je.

Tijro ravno dospe domov, ko se oča vrača od kneza, kajti tudi njega so bili pozvali k seji. Jovo ga pokliče na stran, ter pravi: „Tijro, oboroži se, kajti o polnoči moraš s pandurji nad razbojnike.“

„Jaz! S pandurji!“ zakliče Tijro osupnjen.

„Da, ti in še dvadeset družih vaščanov; tako ukazuje gosposka; poslala nam je v pomoč štiri oborožene pandurje; ravnokar smo sklenili pri knezu, da malopridneže napadete danes po noči v njih skrivališčih v pogorji.“

Jezno grize Tijro ustni, ter povese oči; čez nekoliko časa pravi: „Dobro, slušam vas; idem ž njimi.“

Nastal je mrak; solnce je že zatonilo za božjo gnado. Pandur Tene nabije dvocevko, nabije samokresa, prepaše si svitli handžar, vzame sebo streljiva, zavije se v plašč, ter v kmečkej obleki zapusti vasico.

Njemu je bilo povelje nad malo trumo; dejal je bil knez, naj ga oboroženi kmetje in njegovi pajdaši čakajo na razpotju tik gostilne na vélikaj cesti; kajti on se je bil podal na ogledovanje.

Nastala je terda tema. — Tene sedi v pilnici v kotu. Gosti, katerih je več, kot navadno, vpijejo in razgrajajo pri polnih kozarcih; ne menijo se zanj. — Bil je somenj v Požegi; vračajoči ljudje so se bili vstavili tu, da si okrepčajo ude.

Sumljivo ogleduje pandur ljudi po strani; kar se odpro vrata; noter stopi ves zasopel človek, ki urno popije čašo rakije, plača, ter takoj odide. — „Kdo je ta možak?“ pita pandur soseda.

„E, kaj še tega ne znate?“ čudi se mu ta. „Tijro je, Jovovi sin iz Kamenskega.“

Pandur osupne. Zdaj je videl onega, ki mu ovira srečo, ki hoče prisiliti sestro, da si vzame ptujca za moža, katerega ne ljubi. Strastno mu bije srece v persih. A nehoté tudi misli: „Kaj ima pač Miličini brat opravka, da hodi tu mimo, zdaj, ko je že tako pozno? zakaj me sovraži?“ temni njegov pogled je zelo sumljiv. „Urno plača, ter zapusti sobo. Ravno stopi na cesto, ko vidi, da jo je Tijro zavil na stransko pot proti pogorju. Brez pomisleka jo krene tudi Tene za njim.“

IV.

Onkraj vélike ceste razprostiralo se je pogorje, prerergano tū pa tam s kotli in votlinami, osenčeno z gozdi, v katerih je rastlo stoletno drevje in nizko germovje. Čudno je potniku pri sercu, ko korači po divje-romantični okolici; ni si svest življenja; mogoče, da ga zdaj in zdaj zadene smertna kroglja tolovajeve, ki preži v grapi ali za kacim germom na mimogredoče. — Pot je zelo neugodna, vzlasti o hudem vremenu in po zimi; jako pospešuje napade roparjev, katerih kaj mergoli povsodi, če jim gosposka ni vedno za petami. —

V globocem, z germovjem zaraslem kotlu zbrala se je bila omenjeni večer druhal divjih možakov, obstoječa iz begunov, ki so ali uskočili iz zapora, ali pa ubežali iz bližnje vojaške meje, in skrivaje potepali se ter zločinovale. Kedar so jih sledili, pobegnili so v varneje kraje, pa v novo jeli lupeževati.

Zbrani leže, tik sebe po tleh orožje; med zobmi ima vsak kratko cevko, na strani pa polno čutaro; nekateri pojó, drugi uganjajo surove šale, še drugi igrajo s kockami ali kartami. — Zdajci se vzdigne dolg, suh možak zagorelega, terhlega obličja, katerega so drugi nekako spoštljivo ogovarjali s „harambašo,“ izterka pipo ter pravi:

„Menite sicer, da smo bili bedasti, ker smo zapustili Ogersko. Kaj vraga! bil je zadnji čas, sicer bi bila druga pela; bili bi se sprijaznili s konopneno vervico in visoko bi nas bili povsili. — Znajte, tu je gospodaril nekdaž Ala Vunga;*) hočemo mu biti verli nasledniki!“

„Prav imaš, harambaša,“ pravi eden, „samo to je zlodej, da nam je okolica čisto neznana.“

„Neznana?“ se divje zasmeha harambaša, „meni je ves komitat znan že od nekdaž; razvaline vseh starih gradov sem že davno pretaknil, za vsa skrivališča znam. Lejte, tam čez leži Kamensko, tu Čaklovac, takraj Buč, onikraj Veliki grad, unstran Kostel je Krestelovac. Ste li že kedaj čez travnik šli tjekaj?“

„Ne še,“ je enoglasen odgovor.

„Tedaj vam hočem povedati dogodbo, ki vas bode gotovo kratkočasila.“ In koj jame pripovedovati:

„V onej vasi, v Krestelovcu je živel več bratov. Bili so kmetje, ubožčki, ki so kervav pot potili za svojega grajščaka. A ta je dobro žerl; zapravlil mnogokrat

*) Znan glavar lupežev.

v enej noči več, nego so mu tlačani zaslužili v dveh mesecih. Obkladal jih je s hudo tlako; plačevati so mu morali ogromne davke. — Siroteji so pač zdihovali pod tako težkim jarmom. — A eden teh bratov, prevideši, da si pomagati ne more, si misli: Pač bi bil tepec, da bi se tu mučil, kot črna živina, gospodar pa bi se mastil za moje žulje; raje si laže služim svoj kruh; hočem ga odvzeti onim, ki ga imajo več ko dosti. Vzame svojo puško, pa se poda na cesto. Onda preži na mimopotujoče in postane svoboden, tako svoboden, kot smo mi in še mogo drugih, katerim ni mar niti rabelj, niti vislice, katere drugi, takozvani „pošteni ljudje,“ imenujejo lupeže. — Ala Vunga, kajti o njem vam pripovedujem, nabere si nekoliko tovarišev, ki ga izvolé za svojega harambašo, počne baš po tej okolici ropati, ne da bi se mu kdo zoperstavljal. A tedaj so bili hudi vojskinci časi; takrat ni imela gosposka časa kako „prosto tropo“ po cel mesec zalezovati, kakor dan danes. Ozirali so se le po vojskinih izidih, a za drugo bilo jim je malo mar ali pa nič. Ala Vunga je delal, kar se mu je zljubilo, nikdo so ni zmenil za-nj. Kar ga obsede vrag; jel je opiraje se na svojo moč in glasovito ime strašno ropati, največ po grajščinah in samostanih.

Kot navadno, pogubila je tudi Alo Vungo ženska. Imel je namreč svakinjo, ženo najmlajšega brata. A ljubil jo je bil on samico in jo tudi snubil. Toda ona ni marala za divjega mladenčca; dopadel jej je boljše tihi brat njegov in postala mu je soproga. To izvedevši se Ala Vunga zelo razserdi; sklene strašno osvetiti se. Tiho mu kipi strast v razvnetem serci. — Ko pride do moči, zbere necega dne tovariše, pa vdari ž njimi na sorodnike svakinje svoje, pokolje vse do zadnjega, ter konečno zapali še hišo.

„Ho! ho! to ti je bil berhak kavelj!“ krohočejo se poslušalci.

„Jaz tudi menim da,“ nadaljuje harambaša, „a to ga je drago stalo. — Svakinja vedno misli, kako bi se maščevala. — Sodnija je bila namenila veliko plačilo onemu, kdor ga izda. Oni kervni denar sklene svakinja zaslužiti. — Tedaj je še sredi travnikov stala lepa kapelica, — razvaline se še nahajajo. Necega dne gre babura čez travnike in stopi v kapelico, da bi ohnda molila k svetej devici. Kapelica pa je imela majhen zvonik z oknicem. Baš ko hoče stopiti v svetišče, slučajno zagleda pri zvonikovem oknicu obraz vražjega svaka. A naredi se, kot ne bi ga bila opazila. Poklekne pred oltar in opravi svojo molitev, potem se poda v vas. Harambaša niti ne misli, da ga je videla; zapusti le na večer svoje navadno skrivališče in se poda po opravilih. — Žena pak ide h knezu, ter mu pové, kaj je videla. Drugi dan se pandurji na tiho podajo h kapelici, ter jo obstopijo. Harambaša jih takoj zapazi iz zvonika in jame na nje streljati; podere jih nekoliko, da niso nikdar več tlačili trave. A drugi spodej nanosijo derv in suhega berstja, napravijo germado ter jo zažgô. Prisiliti so hoteli harambašo z dimom, da popusti svoje varno zavetje, — a on se še vedno brani. Zdajci mu primanjka streljiva. Trenutek premišlja kaj storiti; slednjič jame zvoniti. — Puške pokajo, kroglice žvižgajo mimo zvonika, hrup in vpitje kmetov, ki so derli skup, napolnuje ozračje, — kapelica je vsa v ognji. — Ala Vunga pleza više in više, da se ubrani strašnej vročini, a nikjer ni poti, da bi uskočil strašni smerti v ognji ali zajetju. Več na more prestajati silne vročine. Urno priveže k oknicu zvonovo verv, ter se po bliskovo spusti na tla, in jo ubere. A kmalu ga vjamejo; peljejo ga v vas, zasadijo pred bratovo hišo kol v zemljo, ter ži-

vega nabodejo na-nj. — Drugo jutro so našli njegovo izdajico mervto v postelji; lastni mož jo je bil po noči zadavil, ker mu je izdala brata, sam pa je pobegnil.“

Pripovedovalec umolkne, drugi pa hvalijo prederznega harambašo. — Zdajci se začujejo moški koraki po listji in kmalu dospe Tijro med-nje, zasopel, da komaj diha.

„Harambaša!“ pravi, „urno se spravi iz te doline s svojimi ljudmi; nocoj bodo preiskovali vse pogorje; tudi jaz moram ž njimi; a zapeljati jih hočem, da vam nikdar ne pridejo na sled. Danes in jutri nikarte hoditi na cesto; jutri se zberite v tej votlini in ako vas ti psi ne bodo zasledovali v novo, hočem vas obiskati in ostanim vso noč pri vas. Zdaj pa zdravi, urno moram se verniti, da ne bodo kaj sumili.“

Berž popade podano čutaro in pije nekoliko; potem se hitro odpravi domov. — A ne daleč za njim koraka pandur, ki se je bil verhu kotla dosta blizu skril v gromovje, da je zamogel slišati Tijrovo poročilo.

V.

Dan po povedanem dogodjaju bila je nedelja. V Kamenskem je vse praznično; hiše so očejene, prebivalci v praznej obleki. Na cesti je vse živo mož, žen in mladine. Vse se zgovarja o enej in istej reči, namreč o včerašnjem preiskovanju. Blizu Jovovega poslopja stoji gruča babur. Ena pripoveduje, kako so vso noč stikali po pogorji, pa ni bilo niti duha niti sluha o lupežih. Zvedela je vse od moža, ki je bil tudi vdeležil se preiskave.

„Tedaj niso nič dobili?“ pravi ena začujena, ko neha ona praviti.

„Prav nič,“ jej odgovori druga, „vsi so izginili, kot bi se bili vderli v zemljo.“

„Tu imate zdaj,“ povzame žalostno neka stara mamica, „vse se je dozdej še zgodilo, kar so mi prerokovali pokojna mati — Bog jim daj dobro! — na smertni postelji; lani je bila živinska bolezen, letos rojé razbojniki, in čez leto o Bog!“ — Ne upa se izustiti strašne besede; druge pa jo silijo, naj pové.

„No, kaj bode čez leto?“ jo barajo enoglasno.

„Čez leto bode kuga!“

Strašan krik napravi ta beseda med ženskami. Ne-katere so se prekrizevale, druge si s čela brisale merzel pot. Čez nekoliko časa reče ena: —

„Mi smo grešni ljudje in Bog nas tepe z železno šibo svojo; a vendar rada bi vedela od kodi je kuga.“

„Jaz vam lahko povem,“ pravi stara, „daleč, daleč, tam za devetim morjem, za devetimi gorami je dežela, v katerej bivajo le ženske, „kuga-babe“. Bog sam varuje te babe, da ne uide nobena in ne napravi nezgode. Ako pa Bog izvé za deželo, kjer bivajo zeló grešni ljudje, tedaj poišče eno izmed njih in jej reče: Idi tija v deželo in pomori toliko ljudi, kolikor gre koruzinega zernja v vagan, ali kolikor ima konj dlake na sebi, ali kolikor se mu sploh prav zdi. Kuga-baba se potem odpravi na pot. Od kraja do kraja jo morajo nositi moški; ne morejo se ravno zaradi teže njene pritoževati, kajti te babure so zelo lahke, da človek ne more verjeti, da nosijo toliko duš s seboj. — Zaradi tega ne pobira tolikaj moške, nego ženske. — Kuga se pa ne živi samo o ljudeh, ampak jemlje s seboj tudi jedi in pijače, kjer le količkaj dobiti zamore; vzeme vse s seboj, kar-koli je slabo shranjeno.“

„Da, prav imate,“ oglasi se zdaj druga, „meni so pred letom zginila tri teleta iz hleva.“

„Meni krava!“ zavpije druga.

„Meni suho meso iz dimnika!“ dostavi tretja.

„Lejte,“ pravi stara, „vse to je vzela s seboj kuga; bila je tedaj na potu k Turkom.“*)

V tem hipu mimo pride pandur. Vse se mu plaho umaknejo. Ko odide, pošepče ena svoji sosedki na uho: „Ta je prišel zaradi lupežev.“

„Pri mojej ubogi duši!“ terdi druga, „to je tisti, ki sem ga pri vertnem plotu videla meniti se z Jovovo Milico.“

„S pandurjem?“ se tretja zasmee, „lejte, lejte vražjo deklino, zdaj jej je kmèt že preslab; pa jej bode že še odleglo.“

„O sveti Nikolaj!“ zavpije zopet ena, „gotovo se mi je prismočila pogača.“

„Moji mlinci bi morali tudi biti že gotovi,“ pristavi druga.

„Tudi moje mutabene,**) pravi tretja.

Berzo hité v svoja stanovanja.

Tene je bil preživel od dogodjaja včerajšnje noči strašne ure. Stresa ga tiha groza, ko pomisli, da bode moral ljubičinega brata izdati in izročiti ga sodnji; dobro zna, da s tem zgubi tudi Milico. Ne mora li storiti tega? ne tirja tega dolžnost?

Vernivši se od zasledovanja, se obupan vleže na posteljo, a nikakor zaspati ne more, kajti nemir mu kali serce. Kuje naklepe, a zopet jih overže. Vsak trenutek ima druge misli, a nobena mu ni po godu, kako se izviti nevarnemu položaju, da si ohrani ljubimko in zadosti svoji dolžnosti. Kolne uro, o katereji je bil rojen, da se stresa zemlja, a to vse nič ne pomaga. — Zlato solnčice je že prisijalo na postelj, ko vstane. — Koj pošlje neko deklico k Milici, naj pride na znani kraj, kjer jo bode pred poldnem nekdo pričakoval.

Milica vede, da je ljubi v vasi, koj ugane, kedo jej e poslal naročilo; obljubi da pride. — Tene kmalu potem zapusti kneževo hišo, ter jo krene skozi vas proti Jovovemu vertu. Sklenil je, da razkrije ljubi vse, na kaka pota brez vednosti domačih zahaja Tijro. Slutil je, da gotovo ne vedo, kam hodi; vendar je hotel vprašati. — Ne čaka dolgo, ko pride Milica. Strastno jo objame in pritisne k sebi, deklica ne more vzdržati solz, ki so jej silile iz oči.

„O Tene!“ vzdihne, „kak strah sem vžila zaradi tebe, ko sem zvedela, da greš nad razbojnike; vso noč nisem zatisnila očesa; molitev moja je puhtela za-te k nebesom.“

„Zastonj je bila,“ nasmeje se pandur, „zaman smo bili zunaj.“

„Znam,“ odgovori Milica, „brat je bil zelo razserejen; klél je in se rotíl, da niste zasačili hudobnežev.“

Tene se začudi na tihem, da se hudobnež zamore tolikaj dobrikati; a kmalu ga zmoti deva, da ni mogel dalje premišljevati.

„Tene!“ pravi proseče, „glej, da bode kmalu konec mojej nadlogi; smelo ti je znano, da me je stari Luka snubil za svojega sina; komaj sem se takrat silnej zadregi odtegnila; a to ne bode trajalo dolgo. Blizu je že Pakracki somenj; ako do takrat ne bodem tvoja, moram postati družemu žena.“

„Nikdar! nikdar!“ zavpije pandur prestrašen, „gospod mi je že obljubil, da dobim hišo; ti pa moraš biti moja!“

„O, ko ne bi jaz imela tacega brata!“ vzdihne deva.

„Tvoj brat mi ne bo dolgo na poti; Milica, povej mi po pravici, ali nisi nič nenavadnega opazila nad svojim bratom?“

„Ne!“ odgovori na kratko.

„Ne zahajajo li ptujci k vam?“

„Nikdar.“

„Ali ne prikriva svojih izhodov vzroke?“

Deklica pomisli nekoliko, potem reče: „Mnogokrat izide, a tudi pogosto pride; nikdo ga ne pita, kam zahaja, torej mu ni treba, da bi prikrival svoje izhode.“

„Milica!“ nadaljuje Tene resno, „tvoj oče so nesrečnež!“

„Za Boga svetega!“ zavpije deklica, „povej, kaj veš? Čudne misli mi vzbujajo tvoja vprašanja. Tene! ljubi moj! prosim te, govori; vsaj bodem molčala; razodeni mi, kaj znaš!“

„Vedi tedaj! Izveš tako, prej ali poznej; bolje je, da te nesreča najde pripravljeno; ljuba, obžaluj svojega brata; ti si sicer nedolžno jagnje, a brat tvoj —“

„Milica! Milica!“ kličejo jo na vertu domači; dekla jo pride iskat. Tene urno odide; Milica pa se poda v hišo.

(Konec prihodnjic.)

Mongolski jarem in tatarska razdjava.

(Po Petruševskem in drugih spisal J. Steklasa.)

(Konec.)

Ko so Tataři zemljo kamskih Bolgarov opustošili, stopili so v zimi l. 1237 čez meje rjezanske kneževine. Batij je poslal k rjezanskim knezom tirjat desetino od vsega: od knezov, od podložnih in od konjev. Knezi pa so mu hrabro odgovorili: „Ko nas vseh ne bode, potem bode vse vaše.“ Rjezanski knezi pa so imeli malo vojníkov: na 100.000 Tatarov je prišel komaj en Rus.

Oni so tedaj poslali poslanca k velikemu knezu pomoči prosit. Veliki knez vladimirski je bil takrat Juri II. Vsevolodovič s prestoljem v Vladimiru na Kljazmi. Pred 60. leti so bili namreč iz Kijeva prenesli velikokneževski prestol semkaj. Juri ni hotel dati pomoči rjezanskim knezom; mislil se je sam s Tataři pogoditi. Kakor kobilice so obsuli Tataři Rjezan, ki se je hrabro ali zastonj branil; Tataři so ga vzeli z naskokom, z obmamo privabili k sebi kneza in kneginjo ter ju ubili, cerkev in samostan požgali, plenili in palili ter streljali ljudi s strelkami. Tako so oni razdžali mesto Rjezan in vso rjezansko kneževino. Potem so navalili na Suzdalj. Pri Kolomni so potokli in vjeli Vsevoloda, sina velikega kneza; razdžali so tudi mestice Moskvo, v kateri so še drugega sina Jurija vjeli; kar je bilo mogoče vzeti, vzeli so s seboj, drugo so pa sožgali, a naroda so nekaj pobili, nekaj pa v sužnost odpeljali.

Od Suzdalja in Moskve so hrumeli Tataři naravnost na prestolno mesto Vladimir. Sin velikega kneza njim je prišel nasproti z bogatimi darovi, ali Batij se ga ni usmilil, niti zaprinesel njegovej mladosti, nego ga je dal ubiti. Nadškof Mitrofan, velika kneginja, hčere in unuki, bojari in mnogo drugih ljudij se je zaperlo v cerkev sv. Bogorodice. Tataři pa vzamejo mesto z naskokom, zapalijo cerkev, v kateri so se vsi zadušili. Zavzevši in razdžavši Vladimir in drugih 14 mest ter pokončavši vso suzdalsko pokrajino vdarijo Tataři na velikega kneza, ki je z zbrano vojsko stal na reki Siti, ki se izliva ne daleč od Volge v Mologo. Rusi so se hrabro borili, ali nazadnje vendar niso mogli navale vzdržati,

*) Vraze Hervatov in Slavoncev o kugi.

**) Narodna jedila.

nego so pobegnili. Na begu je bil ubit med drugimi tudi sam veliki knez. Tako je propala samostanost Ruske l. 1239. Tataři so se valili dalje, vzeli Tver in Toržok ter ljudi kakor travo koseči, odšli proti Novgorodu, ki ni mogel od splošnega strahu in osupljenosti bližnjemu Toržoku pomoči poslati. Ali goste šume in neprehodni močvirji prečili so Batija na potu, in ker se je spomlad približevala in se reke razlivati začele, vernil se je on 100 verst (7 verst = 1 milja) pred Novgorodom v stepe na Volgi. Tako je bil Novgorod rešen strašne bede, ki mu je pretila od Tatarov.

Na potu, po katerem se je Batijevo kerdelo nazaj valilo, ležalo je mestice Kozelsk. Kozelci so bili v zboru sklenili: Tatařom se ne predati ter svoje življenje za kneza žertvovati, da zadobé na tem svetu venec slave in na unem nezvenljivo slavo kot borilci za sv. vero od svojega odrešenika Jezusa. Tataři se približajo ter razbijajo v kratkem mestno zidovje; nazadnje se popnó na nasip, ali mestjani so se poklali ž njimi na meče, drugi pa so zleteli ven na polje ter so tukaj napadli tatarske polke, pobili do 4000 ljudi, pa tudi sami vsi na bojnem polju obležali. Sedem mesecev se je mesto branilo, in ko je je nazadnje Batij vendar pridobil, ni hotel ne enemu mestjanu zapriniti: vse prebivalce, še celo dojenčke so potolkli. Knez kozeljski je zginil brez vesti, govorili so, da je utonil v kervi, ker je bil še prav majhen. Od tega časa Tataři tega mesta niso več imenovali Kozelsk nego zlo mesto. Nazadnje so Tataři vendar zginili v polovečke stepe, podjarmili ali pa pregnali prebivalce ter vzeli njih pokrajine. Rusi so mislili, da je nadloga minula in da se Tataři ne bodo več vernili, ker so se podali v Azijo, ali oni so se jako prevarili. Bodočega leta 1240 so se pokazali Tataři zopet v južnej Rusiji, kjer jih dozdej še niso videli. Razdjava severne Ruske v preteklem letu ni naučila južnoruske kneze pameti: med njimi so trajali vekoviti prepiri; mesto da stojé z zedinjenimi močmi proti divjemu sovražniku, nego so se posamezni tolkli z vragom. Tataři so si tedaj brez vsega truda osvojili mesto za mestom, požigali vas za vasjo ter ljudi morili brez milosti ali je pa posužnjevali. Kneževina černigovska, kijevska, voljinska in galička so bile čisto pokončane. Najstrašnejša je pa razdjava mesta Kijeva. Neki mongolski vojvoda, ki je bil naprej poslan, da pregleda okolico, prišel je do Dnjepra ter tukaj zagledal lepo mesto Kijev (sedaj 76.000 lj.). Dolgo je ogledoval z dopadanjem in občudovanjem lepoto in krasoto tega mesta, katero se je visoko po gori širilo, ter bliščelo s svojimi palačami in zvoniki svojih mnogobrojnih cerkev, které so bizantinski mojstri sezidali in ozaljšali. Tudi drugim Tatařom se je mesto dopadlo, zatorej pošlejo poslanca davek od mestjanov tirjat. Kijevljani pa mesto odgovora poslanca pobijejo. Batij ni mogel pozabiti te sramote, zatorej je prišel bodočega leta z ogromno vojsko pred Kijev. V narodnej pesni se poje, da je prišel Batij pod Kijev z dvema sinoma in zetom Lukoperom, velikim junakom. Batij piše oholo Kijevljanom: „Jaz bodem mesto Kijev pokončal, izplenil, božje hiše popalil, kneza in kneginjo odpeljal v sužnost in kneze bojare v kotlu kuhal.“ To je strašna grožnja! Zdej se začne oblega mesta od vseh strani: Kijevljani niso mogli eden drugega slišati od škripanja tatarskih voz, od vika velblodov in rezgetanja konj. Dan in noč so bili Tataři s porokami (bruni na verigah) na mestno zidovje; nazadnje so ga razbili ter se vsuli v mesto kakor kobilice. Bojar Dmitrij je mesto hrabro branil, ali zastonj! Začela se je znotraj mesta strašna borba: kopje se lomi, ščiti zvenčé, množica strelci

je zakrila solnce! Po strašnem boju so vzeli Tataři zidovje popolnoma ter so polegli okoli njega na počitek skoz noč. Kijevljani pa so se po noči zopet ogradili z novim okopom, tako da so Tataři drugo jutro zopet v boj morali. Strašno je bilo klanje, mestjani so se hrabro borili, ali nazadnje vendar niso mogli zoperstati tatarske sili. Mnogi so se mislili rešiti v desetinske cerkvi ter so tamkaj vse svoje stvari spravili; ali tudi stene svetišča niso sovražnika vzdržati mogle, zrušile so se na-nje od težine. Kijev je bil vzet in do tal razdjan in prebivalci vsi pomorjeni razum Dmitrija, kterega so visoko čislali zaradi njegove velike hrabrosti. Pri tej priliki je zgorelo mnogo spomenikov in pismenih ostankov. Tudi peščerski samostan je bil porušen.

Izpod Kijeva je šel Batij dalje na zapad. Njegove čete so razdevale in palile mesta in vasi ter narod klale ali ga pa v sužnje premenile. Tako Tatařom ni bila dosti samo Ruska, katero so popolnoma pokončali, nego so padli tudi v sosedne zemlje: v Poljsko, v Ogersko in druge. V veliko srečo kerščanskega sveta ni bil povsod tak nered kakor v Ruskej. Knezi zapadnih zemelj so se zbirali ter zoperstavili tem divjim sovražnikom, které so premagali pervikrat pri Olomucu v Moravskej, drugikrat pa na jelenskem zdaj grobniškem polju pri Reci. Tataři se preplašijo jake sile zapadnih junakov ter se vernejo nazaj in poraztresejo po poloveške stepe.

Strašno je izgledala Ruska po tej tatarskej razdjav. Od mest, vasi, samostanov in cerkev božjih so šterlele v zrak samo izgorele in s kervjo oblite razvaline, po kterih so sém in tam ležala smerdljiva trupla. Polja so ležala poteptana; po požganih dvoriščih so tulili volcje za bogatim plenom. Ni bilo slišati glasú jutarjevega pri poljskem delu, nego krokarij so krokali, deleč si med seboj trupla mertvih poljedelcev. Raztrešeni in razperšeni prebivalci, kterim je bilo mogoče pred smertjo ali sužnostjo pobegniti, begali so po šumah in močvirjih boječi se pokazati iz svojih skrivališč. Gorjé je bilo gotovo v vsakej rodbini; v nekterih so imeli jokati po očetu, po materi, po otrocih ali po bratih: sém in tam pa so ležali vsi skupaj na enem kupu.

Od tega časa so Tataři začeli vladati nad Rusko. Oni so zavzeli s svojimi kočevskimi tabori vso stepo na jugu in iztoku Ruske. To svojo deržavo, ki se je razprostirala od ustja Dnjepra tje do Urala, zvali so „zlató ali kipčasko ordo.“*) Glavna moč je bila zedinjena na Volgi, kjer je imel Batij svoj pozlačeni šator, kasneje je sezidal na enej strugi Volge mesto Saraj, ki je zdaj porušeno. Tukaj so živeli kani kipčaski, obdani z mnogobrojno vojsko; njihov dvor pa ni bil nič manje razkošen. V drugih stepah pa so tavale male tatarske čete z ostanki Polovcev, Pečenjegov in drugih prednikov njihovih, ter so morali pod vodstvom svojih temnikov (vojvodov) meje Kipčaka braniti in podveržene narode berzdati.

Batij se je ponašal kot vladar jako oholo. Pervo njegovo delo je bilo povelje, da morajo priti vsi ruski knezi k njemu v Ordo na poklon: kdor bi se protivil tej naredbi, ta zgubi vse zemlje. Trepetajočega serca so prišli knezi k Batiju: malokdo se je prederznil zoperstaviti se njegovemu povelju. Na kanskem dvoru niso bili ruski knezi z nikakšno častjo sprejeti, nego so se morali še celo poniževalnim običajem podvreči. Zapo-

*) Ordo baligh pomeni z zlatom ozaljšan šator, in ker je kan tukaj stanoval in povelje izdajal, prenešana je ta beseda na celo deržavo, kakor visoka porta za Turško od velikih vrat vezirove palače, kjer se deržé deržavna posvetovanja.

vedali so jim, da morajo skoz dva ognja iti, da ne bi prinesli h kanu kakšnega zla; dalje, da se morajo klanjati kumirom, piti kumis (pitje iz kobilnega mleka), v šator stopiti, ali praga se ne dotakniti in še marsikaj drugega, kar je bilo ruskemu sercu težko činiti. Kdor ni ubogal, tega so kaznili. Pervi so prišli v Ordo suzdaljski knezi, potem rjezanski in černigovski. Izmed vseh knezov se je odvažil protiviti samo pobožni Mihel černigovski in pa bojar Fedor, ktera sta morala zato mučeniško smert preterpeti, ker nista hotela malikov moliti.

S stidom in skerbjo so se vračali ruski knezi v svoje kneževine; s svojimi lastnimi rokami so oni potopili svojo čast. Po setvi je prišla žetev: dolgo so sejali v ruske zemlji prepire in krivice — in pokazalo se je nazadnje sramotno delo — zavlada je nad Rusijo divja Orda. Težko je bilo ruske zemlji pod nasilstvom tatarskim, posebno prvih sto let. Ruska je morala plačevati Ordi velik davek, kar je bil znak odvisnosti. Ta davek je bil glavnina ter so jo odrajtovali navadno v kožah bobrovih, kuninih, medvedjih, lisičjih i. dr., kasneje pa v denarjih. S početka so ta davek jemali v odkup ptujci, ž njimi so hodili samo kanski poslanci, baskaki, z veliko četo Tatarjev, ki so s siromašnim narodom okrutno postopali. Da se davek bolj točno pobira, štel so narod ter vse popisali; derli pa so siromake in bogate ter je mučili na razne načine; kdor ni plačal, tega so odpeljali v sužnost. V narodni pesni se poje žalostno o enem teh baskakov, o Čol-kanu tako-le: „Bral (pobiral) on mlad Šeekal — Dani (davek) nevi hodi; — Carski neviplati (neizplačljive) — S (od) knjažej bral po sto rublej, — S bojar po pjati desjati, — S krestjan (kmetov) po pjati rublej... — V kotorago deneg (denarjev) njet, — V togo ditja vozmet; — V kotorago ditja njet, — V togo ženu vozmet; — V kotorago ženi-to njet, — Togo samogo golovoj vozmet.“

Tako so ginili Rusi pod tatarskim jarmom; posebno so terpele ženske. Kako strašna je bila ta sužnost, vidi se najbolj iz ruskih narodnih pesni, ki to dobo opevajo.

Treba je pa odkriti tudi dobro stran tatarsko: oni niso tlačili in preganjali pravoslavne vere. S početka so bili Tataři pogani, kasneje so postali pod Berekom muhamedani; svoje vere vendar niso narivali Rusom, duhovne, redovnike in vsak bogoslužni čin so pustili na miru; od teh še celo niso pobirali glavnine. Tataři se tudi niso mešali v ruske državne razmere in običaje, kateri so vladali v Ruskeji. Knezi, Rurikovi potomci, so vladali kakor poprej, samo so morali vzeti od Orde za svoje vladanje nekoliko kanskih naredeb (jarliki).

Vladarska rodovina Dšudšijeva je vladala v zlatej Ordi do konca 14. stoletja. S prva je bila odvisna od velikega kana, ki je živel v srednji Aziji, ali neizmerna država Čingiskanova je razpala na štiri kanate: Kina, Iran, Dšagataj (Buhara) in Kipčak, ki je bil od vseh najmočnejši. Po smrti Batijevi l. 1255 ni kraljeval dolgo mir in edinstvo v vladarskeji rodovini Dšudšijeveji; sledili so navadni prepiri za prestol, kar je bilo vzrok razpadu te države. Pervi je odpal in začel prepire Nogaj, ki je vladal proti koncu 13. stoletja nad zapadnimi Ulusi. Ali po njegoveji smrti so se zedinili zopet Nogajevci s Sarajevci, in za vlade Uzbekove (1313—1340), po katerem se tudi narod Uzbeki imenuje, je dosegla zlatna Orda verhunc svoje slave in moči.

Slovanski običaji.

(Spisal Fr. Jaroslav.)

Osveta.

Osveta je človeku nekaj prirojenega, meni Černogorec. Ona nastane, kedar žališ dušo in serce. Černogorec terdi, da rajše umerje, nego sramotno živi. Kakor mu kdo posodi, tako mu i verne. Svest duševna ni razvita v njem na toliko, da bi sprevidel nasledke osvete in kervnega dela, nego gleda le na to, da zadosti svojej razpaljenosti. On meni, da je učinil junaštvo, ako se je osvetil.

Turki so skozi skoraj pet sto let netili osvetlo pri Černigorcih. Oni so se maščevali za svoje od Černogorcev pobite, ali to ni bilo toliko pogubljivo, pač pa to, da so oni ubijalce Černogorce z doma pobegnivši pod streho jemali, ter ne samo nagovarjali, temveč celo morali, da se osveté svojim bratom. Če je Černogorec Černogorca ubil ali iz meržnje ali po nesreči, koj je pobegnil na Turško, kjer so ga Turki sprejeli, ali s pogodbo, da mora pogubiti Černogorca, in preje, preden donese glavo Černogorsko, nečejo ga za svojega sprejeti niti vere vánj imeti. Tak uskok Černogorec se ni mogel verniti v svojo domovino, a da bi mogel imeti streho in živež na Turškem, moral je dalj časa četovati, da je zarobil glavo svojemu rojaku Černogorecu.

To zlo in ta strup ljudski prevzel je mnoge ljudi tako, da so mnogi uskočili iz domovine pod turško brambo zgolj zato, da so se mogli osvetiti svojemu nasprotniku. Prosti in brez duševnega razvitka narod stoji ti kot vitka mladika, dá se vpogniti na vsako stran; more se vpogniti na dobro ali na zlo.

Osveta je strašno delo, ona je gerša nego navadno ubojstvo. Osveta je premišljeno zločinstvo. Kdor se hoče osvetiti, zná koga hoče ubiti in zakaj ga hoče ubiti. Še gerša je ona osveta, ktera ostaja v kervi in ktero bodoči narastaj izveršuje. Ta osveta mora se stegniti tudi na dvajset let. Osvetnik preži na kervnika, gré na vse strani, zalazuje ga na prelazih, niti ne dela, niti sladko ne spi, nego vedno to premišljuje, kako se hoče osvetiti. Miru in počitka nima, preden izverši zlo in kervno delo. Osvetnik najame ljudi, pa gré na oni kraj, koder imá kervnik priti, da ga počaka in ubije.

Osvetnik najpreje gleda, da se osveti na kervniku, če pa ne more do njega, tedaj se osveti njegovemu najbližjemu in najljubšemu, bratu ali drugemu rodbincu. Osveta se z zakonom zabranjuje Černogorecu, ali v družabnem življenju se ne gleda na to, in pohvali se oni, ki se osveti.

Če se hoče zapreči osveta, poskusiti mora to kervnik, gledati mu je, da se umiri s kervnikom. Kako se godi „umir osvete“, hočemo pojasniti v posebnem članku. Tudi osveta tedaj imá neke meje. Ako žaleni pristane na to, da se hoče umiriti, tedaj nič več ne išče in ne preži na kervnika, ali ta se mu mora s pota ogibati do leta dni.

Ako kervnik, ki imá dati glavo, ide v ono selo, v katerem je ubil človeka, in kaže, da ide k temu ali onemu, v takem slučaju neče ga osvetnik ubiti. Isto tako ne, ako se pogodé za nekaj časa; dokler ugojeni čas ne preteče, nič zalega se mu ne zgodi.

Samo to je žalostno pri Černogorecu, da se mora osvetiti, kajti ako se ne osveti, nima pristopa in poštenja med ostalimi Černogorci. Velé mu, da je ničvrednež, ker nima poguma svojih osvetiti. Tudi ženske so

vse strastne na osveto, kajti tudi one nagovarjajo svoje, da se osveté. —

Ljubitelj jugoslovanskega slovstva se tu more spominjati lepe pesni Sundečičeve: „krvava košulja“ (srajca). Po epizodi te pesni, piše „Vienac“ 1. 1874. br. 2., sestavil je mladi talentirani kipar Ivan Rendić model za kip: „Osveta Černogorska.“ Černagorka kleči; razvila je kervavo srajco svojega moža in povzdignila glavo proti svojemu mlademu sinu. V njenem licu kaže se bol in osveta. Sin stoji pri njej, gleda kervave ostanke svojega očeta in bolno lice materino in tudi v njem budi se osveta. Od ljutosti skerčil je roko in zatisnil zobe v svoj perst. —

Kedar je Černogorec izveršil osveto, tedaj je vesel, vidi se mu, kakor da se je na novo rodil, ponaša se, kakor da je pribojeval preslavno zmago.

Osveta je vkoreninjena v Černejgori, in ona se ne dá tako lahko izkoreniniti, kakor bi se mislilo. Dogodilo se je več potov, da so skoro vsa plemena edna in druga bila v svaji, in ni smel Černigorec iti iz sela v selo. Ni je moči ne oblasti, katera bi bila v stanu pretergati to zlo, ki pogublja ljudi.

Ciganje v Serbskeji.

Ciganov je vès svet. Kedaj je ta zárod zaplodil se v Serbsko kneževino, tega nimamo zgodovinski dokaznega, pa kar se terdi, skoro gotovo so v Serbsko prišli tačas, ko v Valaško in Ogersko.

Serbski ciganje se imenujejo Gurbete in Lingure.

Gurbeti ali Džambasi živé pod plahtami iz kozje volne. Te svoje šatore nosé od kraja do kraja, ker to zahteva njih popotno življenje. Najrajši šatorujejo blizu mest in večih trgov, kodar beretajo s konji.

Linguri delajo leseno posodje; navadno iz debelih lipovih čokov izdelujejo različno velike kadunje; nekatere posode, najrajši žlice, krasé z mnogoverstnimi rezlinami, časi dosti umeteljniškimi. Pri tem delu pomagajo moškim tudi ženske, ki zdelano posodje na svojih herbtih raznašajo po mestih in zamenjujejo za moko, za pijačo, za staro obleko, pa tudi prodajajo za novce. Linguri se ne pečajo radi s Serbi, ne družé se prav nič z njimi, Gurbeta pak nahajaš povsodi.

Zdaj je mnogo ciganov v Serbskeji kneževini stanovalo vseljenih; ker so Serbski zakoni slehernemu državljanu, njegovim pravicam bramba, torej se tudi ciganom še dosti dobri godí.

Pervo „pozitivno“ število, koliko je ciganov v Serbskeji, daje nam 1839. leta popis, ki pa nij popolen, zato ne, ker razodeva le moškega spola bivalstvo; ta popis nam kaže, da je tačas bilo 6074 ciganov-moških v Serbskeji kneževini. Mogoče zdrava sodba je ciganskih bitij odločila nekoliko nad 15.000 duš. Najpopolnejši in najzanesljivejši popis o ciganih je na svetlo prišel o ljudskeji štetvi v Serbskeji konci 1866. leta. Le-ta števje je pokazala, da je moških 12.492, ženskih 12.201, vseh 24.693, na 100 bivalcev sploh spada 2.04 ciganstva.

Največ ciganov ima Šmederevski svet, kateri je tudi najrodovitnejši v vsej kneževini. Jugozaпадni kraji: Kruševski, Užiški, Čačanski, Rudniški in Podrinjski imajo najmenj ciganov, pa saj je primeroma le-todi tudi ljudstvo ubožno, svét pa gorat. Odstotek ciganov je v Serbskeji znaten, veči, nego je v Bosni ali celó v Ogerskeji, kjer jih je le 1.09 odstotkov.

A da-si je v Serbskeji kneževini dosti ciganov, vendar domačemu svetu ne delajo nikakoršnih nadleg, kar tiče njih živež, če prav ne smemo in ne moremo terditi, da so ciganje delalni. Res pa je, da ciganje skoro nikjer občinstvu niso tako malo nadležni, kakor v Serbskeji.

V Serbskeji kneževini mnogo ciganov živi ob poljedelstvu; skoro vsako mesto ima svojo „cigansko malo“, tudi cigansko četert ali ulice, kjer so ciganje največ kovači, nožarji in drugači rokodelci. Za terdno ustanovljeni cigan v Serbskeji je deležnik vseh pravic, katere uživajo Serbje sami, to se vé, da pa mora nositi tudi vsa bremena, katera knežakom nalaga osoda.

Po mestih živi 4732 ciganov, po vasih pa 19.961, torej je vseh: 24.693. V primerji s knežaci je ciganov po mestih 4.22, po vasih pak 1.85 odst., kar nam priča, da je ciganstva v mestih mnogo več, nego na deželi. Najpripadnejše je to razmerje v Podrinjskem kraji, temu najbliže pa je Jagodinski kraj. Le v Aleksinškem kraji živi ciganov po vasih več, nego po mestih, a v tem okraji je po selih največ ciganov, ki kmetujejo. Izmed 100 ciganov obče jih živi po mestih 19.2, na deželi pa 80.8 odstotkov.

Cigansko moško in žensko razmerje je to-le: na 100 moških spada 97.9 ženskih, drugega bivalstva pa na 100 moških le 95.9 ženskih. Kar tiče cigane, njih razmernost je po raznih krajih zeló različna. Najmenj ženskih ima Černoreški kraj — in sicer: 90.8, največ pa Jagodinski —: 110.5! V Belem gradu jo med moškimi in ženskimi razmerje: 100: 77.4, tedaj najmanjše.

Ciganov je v Serbskeji kneževini največ pravoslavcev, a vendar jih skoro 20 odst. veruje v Mohameda — zlasti na Turškeji meji. Ko so 1802. léta Turci morali umakniti se iz junaške Serbske, zapustilo je kneževino tudi mnogo ciganov, toda večina je kmalu prišla nazaj in zopet je pravoslavna vera bila dobra jim. Sploh pa ciganu vera nij dosti na mari. Pravoslavnih ciganov je 19.955, mohamedanov 4.738, vseh: 24.693. Pravoslavnih ciganov je 80.81 odst., Mohamedovih prijateljev pa 19.9%. Razen Belega grada so v Serbskeji le kraji: Belgraški, Krajinski in Požarevski, kjer so ciganje zgol pravoslavci, po drugih krajih so ciganje tudi mohamedci, v Čačanskem kraji pa so zgolj mohamedci. Ciganje so zeló slaboverni, zlasti na deželi, sploh pa smemo terditi, da je največ ciganov brezi vsakojake vere.

Ali so ciganje v Serbskeji delalni ali ne, to nam jako zanimljivo jasni ljudski popis 1866. léta. Nedelalnih ciganov, največ potepuhov in prosjakov, našli so vseh 152!! Nedelalnih ciganskih bitij je tedaj le 0.62 odst.; izmed 100 nedelalnih (neproduktivnih) ljudij vse kneževine spada na cigane 48.25 odst., tedaj še polovica ne, kar se nikakor ne ujemlje s pravim ciganstvom po drugih državah. Da so v Serbskeji ciganje pridnega živjenja užé dosti navadili se, to najbolj dokazuje to, ker se jih 20.83 odst. peča s poljstvom. Ciganskih rokodelcev je 19.564, kmetovalcev 5129. Izmed 100 ciganov jih 79.18 odst. spada na tiste, kateri ne kmetujejo.

V krajih: Čačanskem, Rudniškem in Užiškem, pa v Belemgradu nij nikakoršnih kmetovalcev, a v Aleksinškem kraji in v Podrinjskem se ciganje s kmetijo pečajo pridnejše, nego z rokodelstvom.

Če Serbsko delimo na sever in na jug, nahajamo, da je v južnej polovici skoro trikrat toliko kmetovalcev, kolikor jih je na severji. Največ ciganskih rokodelcev je v zapadnej kneževini.

Jako radi ciganje kovarijo. 1866. léta popis kaže, da je ciganov po 1557 samosvojnih kovačev, ki imajo do 1089 pomočnikov. Ob kovaštvu je do tega leta živel

8396 duš, tedaj 34 odst. vsega bivalstva. Ciganski kovači najraje predelujejo staro železo in navadno varé podkve, žreblje, ostre sekire in lemeže. Orodje in delalnice imajo prav priproste. Kotlarilo je do 1866. leta 116 nastavnikov (mojstrov), imeli so 36 pomočnikov, največ izdelujejo medne kotle; ob tem rokodelstvu je živel 630 duš ali 2.55 odst. vseh ciganov.

Tudi godejo radi ciganje. Z godbo se je pečalo 204 oseb in živel je ob njej 600 oseb ali 2.40 odst. vseh ciganov.

Beračev in klatežev je bilo 36 družin ali 152 duš, kar je gotovo jako malo v primerji z drugimi državami. A vojščak nij noben cigan, 1848 leta pa je vendar-le 600 serbskih ciganov teplo se z Ogri; vojskovali so serčno, na mari jim je bil le dobiček, ne-da bi bili zapodili sovražnika, temuč le branili so se.

Oblečen je serbski cigan tako, kakor serbsk deželan. Govori tudi serbski, ali zelo slabo, pa le po tistih krajih, kjer Serbje bivajo. Kjer živé Rumunje — v Krajinskem kraju, v Požarevškem, Černoreškem in Čuprijskem cigan govori valaški.

Ciganske godce Serbje imajo jako radi, zlasti ker brezi godbe ne mine nebena Serbska veselica. Med ciganskimi goslarji so nekateri izborni godci. Zlasti Šabški cigan Cicvarii je vzoren. Njegova godba je ganljiva, izborna tehnika, zato pa je tudi znamenit godec.

Kriminalna Serbska statistika nijma nič ciganov; 1866. leta popis kaže, da je izmed 615 kaznjencev v ječo na delj časa obsojenih bilo samo 5 ciganov ali 0.8 odst. vseh jetnikov. Na 10.000 bivateljev v Serbskej spada 5 kaznjencev, na 10.000 ciganov pa le 2, — več, nego polovico menj; pa nij, da bi menili, da so ciganje nrajnejši, nego Serbje, temuč ciganskih jetnikov je menj za tega delj, ker se prehujo boje težkih kaznij.

Ciganje v Serbskej nijso zmérom imeli teh pravic, ki jih imajo zdaj, zaničevali so jih tudi v tej kneževini, kakor povsodi drugodi. Ko so bili Serbje znebili se Turškega gospostva, dobili so tudi ciganje svoje starešine — „aračlije“; ti starešine so sodili, obravnavali policijske in novčne razmere in odgovorni so bili vladi za vse. Ali aračliji so vsled svojih sodnijskih obravnav bogateli: za tega delj so 1845. leta zgubili sodno moč in dalje imeli samo obravnave policijskih in novčnih razmer, cigane pa je vlada odločila Serbskim sodnijam. To leto je ustanovila in ukazala: ciganje, kateri zmérom bivajo na tistem mestu in imajo nepremakljivo posestvo, — da morajo plačevati vse davke in pridavke, katere plačujejo drugi knežaki. Ta ukaz pa nij zadeval ciganov, verujocih v Mohameda; le-ti ciganje so dajali samo harač, poleg tega pa vsako leto dvajsetico, s čemer so plačevali svoje starešine. Ti krajni ciganski starešine so imeli svoj prostor in glas v srenjskih odborih in slobodno so zagovarjali svojega ljudstva razmere.

Kar tiče davek potepenih ciganov, pa tudi takih, kateri nijso stanovito bivali v tistej občini, kar zadevle ta davek, to je: harač (torej haračlija ali aračlija), nij noben zakon kolikoma določeval ga, temuč promenil se je skoro sleherno leto, kar je velike težave prizadevalo zlasti ubogim ciganom. Stoperv 13. dan junija meseca 1853. leta so zakonito ustanovili harač, ki je bogačenje izpodverl aračlijem, a ciganje so sploh bili pokorni le Serbskim uradom; poslé nijso več odbirali si zlastnih starešin, temuč smeli so vselej odbrati, si le uda v srenjski odbor. Vsak oženjen cigan, če je bil v kakem mestu stanovito vseljen in če je imel stanovito bivališče ali nepremakljivo posestvo, živel je v verstí plačujočih državnih glav. Ciganski služniki in neože-

njenci so plačevali bečarak. Vsi drugi ciganje, kateri nijso imeli stanovitega bivališča in nepremakljivega posestva ne, plačevali so še dalje harač, a sicer triverstno. Pervoverstniki so bili oženjeni ciganje, plačevali so po 12 dvajsetice harača vsako leto. Drugoverstniki so bili štirinajst — ali večletni, ne še oženjeni ciganje, plačevali so na leto po 6 dvajsetic. Tretjeverstniki pa so bili dečaki 8 do 14 let stari; ti pa so na leto plačevali po 4 dvajsetice. Ciganje, plačujoči prvi davek, morali so dajati vsak eno dvajsetico samo, to je: služnino srenjskega odbora udu, katerega so si vselej sami izbrali. To plačevanje pa je ciganom jako lajšalo življenje in mnogim zlostim prečilo pot dalje, a tudi natančnejša „kontrola“ je bila mogoča. 1855. leta so določili, da mora prva versta vsako leto plačati: — 14½ dvajset., druga versta 7½ dv., tretja versta pa 5 dvajsetic.

Ta ustanova ima še dan denes zakonito vrednost, a skoro ne bode treba promeniti je, zato ne, ker se vsako leto menj ciganov klati okrog. Najboljše nam to priča to, ker je menjin menj harača. 1866. leta ga je bilo 30.000 frank., 1872. leta pa so harača prejeli samo 4.691.4 fr.

Serbski ciganje se ponašajo z lepo rastjo, rijava koža pa kaže njih prvotnost, njih rod. Po obleki ne poznaš cigana, boljše je oblečen, nego Serb. Take so tudi ciganke, redka pa je ciganka poštenega obraza in lepega života, to so prave ostudnice! Cigankino življenje pa je tudi terpko. Pod težo velikih kadunj in drugega posodja giblje in beretá od kraja do kraja, cigana pak le redko kedaj vidiš, da bi na herbtu imel kako breme.

Imovitejših Serbov je dosti ciganov, pa tajé svojo prvotnost; celó se terdi, da je tudi advokat Stajkovac rojen cigan. Serbski cigan je verle glave in zna se vesti o vseh svojih okolnostih, a Serbje, kar nam je znano, nijso še nikoli bridko zoperni bili jim.

V Bosni živoči ciganje se v ničemer ne razlikujejo od drugih ciganov, od Serbskih pa se jako razlikujejo. Bivajo blizu ljudnatih krajev v posebnih barakah ali pod šatori; najraje se klatijo od kraja do kraja. Govore serbski, medsobno pa se razgovarjajo takisto, kakor Ogerski ciganje, v tistem narečji. Sploh verujejo v Mohameda, ali pravoverci (Turci) jim prepovedujejo, da ne smejo hoditi v njih mešite; za tega delj imajo svoje običaje, prav za prav pa nijmajo nikakoršne vere. Da je v Bosni razmeroma le malo ciganov, krive so tega mnogotere okolnosti. Prave korenine mohamedanu je cigan zaničljiva stvar, pa tudi kerščan mu ne zavida Mohamedove vere, in ker je sam dober rokodelce, zato cigana ne potrebuje nikoli. V Serbskej pa ne preganja ta osoda ciganstva, torej v njej nekoliko več ciganov živí.

Leop. Gorénjec.

Basni.

Nekdaj listnat hrast stal je z golo glavo, in je žalostno gledal svoje tovarše, kako so se na njih živahni tiči veselili in prepevali. Žalovaje pomaja svoje suhe veje, in tako-le zdihne: Oh! zakaj ne morem biti tudi jaz tako srečen, kakor oni, da bi tudi na mojih vejah počivali in se veselili dobri tiči. — Lesica, ki je ondi blizu na svoj plen prežila, sliši stok žalostnega hrasta, in ga tolaži tako le: — Kaj tožiš, dobri starec! saj tudi tvoji sosedje se bodo veselili lepega živega tičjega petja le tako dolgo, dokler jim slana njih lepega oblačila ne razterže; potlej ga bodo popustili njegovi veseli

gostje. — Iz tega zamoreš spoznati in učiti se, da veseli gostje le tako dolgo pri tebi ostanejo, dokler pri tebi najdejo dobrih jedi in pijače; ko tega več ne bo, te ne bo nobeden več poznal.

Tiči so se sošli, in so začeli se pogovarjati o tem, kdo zmed njih zamore dalje in više leteti. Najprej se vzdigne orel, in zleti tako visoko, da so se mu vsi čudili. Potem so si prizadevali tudi drugi tiči za orlom leteti; toda eni so le malo mogli se vzdigniti od tal za orlom, drugi pa so kmalu vsi trudni se nazaj vernili. Lesica, ki je vse to videla, jim je rekla: Ako nimate ne moči ne sposobnosti, kviško se povzdigniti, čemu se napenjate? Bodite zadovoljeni s svojim nizkim in pohlevnim stanom!

Lačen pes gleda svojega gospodarja, da bi mu dal kak dober kos, saj pa je že mnogokrat marsikako dobro zverino za mizo oskerbel. Gospodar mu reče: Počakaj še en malo, zdaj je prezgodaj. Pohlevna žival čaka, in čaka; ali od zajca ne dobi nobenega kosa. Na zadnje začne cviliti, ker ga je lakota hudo terpinčila; in tedaj mu verže gospodar golo kost; toda, kako si bo uboga žival svojo lakot z golo kostjo utolažila?

Tako se mnogokrat godi na svetu: marsikdo mora drugim služiti samo kakor sredstvo.

Kravo so molzli, in ona je svoje mleko dajala, ker so jo lepo božkali in ji prijazno prigovarjali, tako da ni za nje molzno tele nič mleka ostalo. Tedaj je mlado tele govorilo rekoč: Mati! ne poslušajte lepih besed, ki vam je dajejo; ker sicer vi ostanete prazna, in jaz tudi ne dobim potrebne hrane.

Lovski pes je gledal zaničljivo na herta, češ, da hert ni še nikoli nobenega zajca vlovil, in svojemu gospodarju nikoli nobene službe učinil. Hert, ki je to zapazil, je rekel svojemu tovaršu: Nenavidljivi tovarš: ti pač gledaš brez vzroka na me tako zaničljivo; pomisli le to: Ali bi bil ti kedaj najinemu gospodarju zajca vlovil, ako ga ne bi bil jaz zasledil in izmed germovja in terstja zapodil?

Bolno podgrivko so tiči obiskat prišli. Uboga živalica je mislila, da so zato prišli jo obiskat, ker jo pomilujejo, in zato jim je rekla: Lepa hvala vam za vašo ljubezen! glejte, ker ste tako dobri proti meni, zapustim vam svoje gnjezdo! — Lisica je slišala vse to, pa je zavpila: Uboga lahkoverna reva! ali ne veš, da so vsi ti obiskovalci prišli k tebi, ker se veselijo, da v kratkem umerješ, in da si tedaj tvoje lepo gnjezdo brez vsega truda prilastijo.

Razne novice.

Duhovske spremembe v Kerški škofiji.
Čast. g. Blaas Jož. je dobil faro Blatčane v Meljs. dol. — Za dekanijske svetovalce so bili izvoljeni in poterjeni č. gg.: Mačnik Ed. za breško dekanijo; Godec Jan. in Legat Bal. za spodnjerožno dekanijo; Lesjak Bal. star., za belasko dekanijo. — Za provizorje grejo č. gg.: Stembrov Martin v Radweg in Angerer Henr. na Kermški most. — Prestavljeni in ustavljeni so č. gg. za kaplane: Viduc Jož. k mestni glavni fari v Celovcu; Zojer Sim. v Wolfsberg; Helian Jož. v nemški Bleiberg; Greiner Sim. v Kotmaroves; Korman Fr. k sv. Hemi; Primožic Val. za oskerb. kaplana v Guštanj. — Čast. g. Sommer Jož., kaplan v Št. Mihelu, se gre učiti na bogosl. doktorstvo.

Št. Jakobska posojilnica v Rožu. Na nedeljo 27. septembra t. l. poklicala je Št. Jakobska posojilnica v Rožu svojo ude k občenemu zboru, da jim je razložila delovanje in denarno stanje v pretečenem društvenem letu, ki se je končalo z mesecem avgustom, in da se je nov odbor izvolil. Zbrala se je bila več ko polovica vseh udov, ki so pazljivo poslušali, kako je posojilnica v pretečenem letu napredovala in koliko zamorejo združene moči. Iz poročila tajnikovega smo izvedeli, da šteje posojilnica že nad 200 udov, ki imajo pri njej že nad 30.000 gld. obrestonosno naloženega kapitala. Na menjice, katerih se je v prvem in drugem letu bilo naredilo nad 700, bilo je izposojenih okoli 40.000 gld., na hiše in zemljišča 11.600 in proti zastavi 703 gld. Izposojila so se bila dozdej še vsa redno in o pravem času vernivala, da nobenega dolžnika ni bilo še treba klicati pred sodnijo. Kako važna in koristna da je posojilnica za kmečke okoliščine, pokazalo se je o vigradi tekočega leta. Slaba lanska letina je vse naše posestnike prisilila, da so si morali o vigradi za živež in setev žito kupovati. Kaj bi počeli, ko bi lastnega denarnega zavoda ne imeli? Marsikateri kmet bi bil moral daleč okoli po svetu pomoči iskati. Posojilnica je pomagala, kjer je le mogla in si tako pridobila od dne do dne več prijateljev.

Lastnega premoženja ali matice ima posojilnica okoli 900 gld. Kupila si je letos dobro Vertheimsko kaso za 175 gld., da si z njo svoj imetek in listine proti vsem tū mogočim nevarščinam dobro zavaruje.

Po obširnem tajnikovem poročilo o denarnem stanju dal je predsednik glasovati in sklepati. Za vložine se je odločila dividenda 6%, za menjice ostane tudi zanaprej 8% obresti. Za uboge šolarje v Št. Jakobski fari se je darovalo 20 gld. Volil se je potem nov odbor. Večina starih odbornikov je ostala. Izvoljeni so gg.: M. Hribernik za predsednika, kaplan J. Knaflič za tajnika, J. Šuster p. d. Maček za denarničarja, J. Janežič za preglednika, potem J. Serajnik p. d. Žofran, Gr. Janežič p. d. Lucman, P. Stiker p. d. Tomaž, L. Torkar p. d. Kovač in J. Fuker p. d. Šerbicelj za odbornike. — Da se odbornikom stroški, ki so pri zbiorih neizogibljivi, vsaj nekaj povernejo in za malo odškodovanje obilnega truda in skerbi dovolilo se je vsakemu odborniku, ki pomaga v nedeljo pri uradovanji, po 40 kr., in štirim odbornikom, ki knjige vodijo, zapisujejo in kaso varujejo po 80 kr. Konečno se je izreklo odbornikom za dosedanje uspešno delovanja hvala in trikrat slava.

Deržavni zbor je sklican na 29. t. m., tedaj imajo deželni zbori le še malo dni zborovati.

Razne poezije, spisal in založil Dobravčin v Ljubljani 1874, tako se imenuje zbirka raznih pesmi, ki je v Blaznikovi tiskarni prišla na svetlo. Lična knjižica, ki obsega 88 strani, velja samo 30 kr. in se živo priporoča vsem prijateljem našega slovstva.

V založbi **tiskarne družbe sv. Mohora v Celovcu** je prišel na svetlo:

Anton Janežič-ev

slovensko-nemški slovar.

Drugi popravljeni in pomnoženi natis.

Mehko vezan 2 gold. 20 kr. Terdo vezan s platnenim herbdom 2 gld. 50 kr.

Dobiva se v tiskarnici družbe sv. Mohora v Celovcu in lahko se tudi naročeva pri vseh slov. knjigarjih.

Pridjan je slovarju: Spisek delavcev na slovenskem slovstvenem polji od l. 1550—1874.